

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԵՂԻՇԷ ՊԱՏՐԻԱՐԷՐ

(Կարկառուն զիծեր իր կեանքին)(*)

«Ձի եւ այսուհետեւ նուիրեալ եմ, եւ ժամանակ դարձի իմոյ հասեալ կայ: Զբարւոք պատե-
րազմն պատերազմեցայ, զընթացն կատարեցի,
զհաւասն պահեցի: Այսուհետեւ կայ մնայ
իմն արդարութեան պատկն, զոր հասուցե-
լիմն Տէր յաւուր յայնմիկ արդարն դասաւոր,
աչ միայն իմն, այլեւ ամենեցուն որ սիրեցիմ
զյայննորիմն նորա: (Բ. ՏԻՄ., Դ. 6-8):

Պողոս առաքեալ իր կեանքի աւար-
տին սոյն խօսքերը կ'արտասանէր գրելով
իր աշակերտին՝ Տիմոթէոսին: Ան շրջած էր
քաղաքակիրթ ամբողջ աշխարհը և ունե-
ցած բեղուն գործունէութիւն մը, լի
վերիվայրուններով: Առաջնորդուած էր
կայսրութեան մայրաքաղաքը՝ Հռոմ, այն-
տեղ դատուելու: Բանտէն իր սիրելի ա-
շակերտին կը գրէր և կ'ըսէր. «Պատե-
րազմեցայ բարի պատերազմը, աւարտեցի
ընթացքս, պահեցի հաւատքը»:

Այսօր մենք երուսաղէմի Ս. Աթոռի
հանգուցեալ Պատրիարք՝ Տ. Եղիշէ Տէր-
աւերեանի վախճանման քառասունքին ա-
ռիթով Ս. Պատարագ կը մատուցանենք,
հանդիսաւոր սա պահուն կրնանք հան-
գուցեալի բերնին մէջ դնել առաքեալի
բառերը և կրկնել. «Պատերազմեցայ բարի
պատերազմը, աւարտեցի ընթացքս, պա-
հեցի հաւատքը»: Հարց պիտի տանք մենք
մեզի:

Ի՞նչ պատերազմ մղեց հանգուցեալը:

Ամէն անհատ հասնելու համար նպա-
տակի մը կամ իտէալի մը պատերազմ մը
ունի մղելիք: Յաղթանակները կ'ապա-
հովուին ճակատամարտերով: Այս փորձա-
ռութիւնը բաժինը եղած է այս դարու
սկիզբները ծնող և ապրող հայ սերունդին:
Անոնք մարմնական և հոգեւոր ճակատա-
մարտերու բովէն անցած են, Աստուծոյ
արդար արեւին տակ ապրելու տեղ մը ա-
պահովելու համար: Այդ խումբէն մին
եղած է պատանի Եղիազար Տէրաւերեանը:

Ան Եղեռնի սերունդին կը պատկանի, շատ
փոքր տարիքէն որբացած, անապատէ ա-
նապատ քալած, ապրած՝ Միջագետքի
կիզիչ անապատին մէջ և ապա փոխա-
դրուած Երուսաղէմի Արարատեան Որբա-
նոցը: Այնտեղէն որպէս ուշիմ աշակերտ
փոխադրուած է Ժառանգաւորաց Վար-
ժարան: Տարիննորով սերտած և տքնած,
մղելով բարի պատերազմը. արժանացած է
ձեռամբ Եղիշէ Դուրեան Պատրիարքի,
Սարկաւազութեան աստիճանին: Երեք մեծ
Արմաշական դէմքերու շունչին տակ դաս-
տիարակուած է ան: Եղիշէ Դուրեանի,
Բաբգէն Կիւլէսէրեանի և Թորգոմ Դու-
շակեանի: Ասոնցմէ վերջինը մանաւանդ
խորապէս ապաւորած է զինք և իր ձե-
ռամբ ձեռնադրուած և օծուած է կուսա-
կրօն քահանայ 1932 թուին, ստանալով
անունը երկրորդ Շնորհալիին, այսինքն
Եղիշէ Դուրեանի:

Քահանայութեամբ իր բարի պատե-
րազմը չէր աւարտեր այլ բնդհակառակը
նոր ճակատամարտեր կը սպասէին իրեն:
Ձեռնադրութենէն տարի մը ետք կը դառ-
նար Գաւազանակիր Թորգոմ Պատրիարքի,
ձեռով մը անձնական քարտուղարը անոր,
ապա կը կարգուէր ուսուցիչ Ժառանգա-
ւորաց և Թորգոմիչաց Վարժարաններու:
Հետզհետէ կը դառնար Տեսուչ Ժառանգա-
ւորաց Վարժարանի և Ընծայարանի, յօդ-
ուածներ կը ստորագրէր «Սիոն» ամսա-
թերթին մէջ և կը նկատուէր վաւերական
բանաստեղծներէն մին հայ գրականու-
թեան անդամատնէն ներս: Երջանկայի-
շատակ Թորգոմ Պատրիարքի վախճանու-
մէն ետք, 1939 Փետրուարին, կը ստանձ-
նէր «Սիոն» խմբագրապետութիւնը և
կ'ըլլար Ատենապետ Միաբանական Ընդ-
հանուր Ժողովի: Պարտականութիւններ՝
որոնք դիւրամարս չէին, սակայն ան
իրեն ունեցած յատուկ ձիրքերով կը յա-
ջողէր իր ուսերուն վրայ դրուած ծանր
բեռը քաջաբար կրել և յաջողութեամբ
կը պատկուէին իր ստանձնած պարտաւո-
թիւնները:

(*) Խօսուած Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարի քե-
մէն Կիրակի, 11 Մարտի առաւօտուն, Տ. Եղիշէ Պա-
րիարքի մահուան բաղապսճին առիթ:

1943-44 թ. վանական պայքարներէ և Երջանկայիշատակ Մեսրոպ Պատրիարք Նշանանի վախճանումէն ետք կ'ընտրուէր Ս. Աթոռայ Լուսարարապետ։ Այդ օրերուն Հայր Եղիշէն յաջողած էր անուն մը շինել իր անձին շուրջ։ Գրող, ճարտասանական շնորհներով ժողոված խօսող և համակրելի ուսուցիչն էր սերունդի մը, ձեռով մը կուռքը դարձած էր Պաղեստինի հայ գաղութին։ Իր շնորհներով ան դարձած էր վաւերական գրագէտ մը, ծանօթ սփիւռքի և հայրենիքի մէջ։ Կարճ ժամանակաշրջանի մը խաղաղութենէն ետք Պաղեստին աշխարհի երկնակամարը կը մթափնէր և վանքի համար նոր դժուարութիւններ կը ստեղծուէին։ Զօրեղ անձնաւորութիւններու կարիքն ունէր վանքը։ Կիւրեղ Պատրիարքի կողքին, Եղիշէ վարդապետն ալ ունէր իր կատարելիք գերը։ Զինադադարի կնքումէն տարի մը ետք, ցուրտ հողին կը յանձնուէր Կիւրեղ Պատրիարք 1949 թ. և Եղիշէ վարդապետը կ'ընտրուէր Պատրիարքական Տեղապահ։ Իր եկամտաներէն զրկուած Միաբանութեան և իր առօրեայ ապրուստէն զրկուած և վանք ապաստանած հայ գաղթականութեան կենսական կարիքները ապահովելու մտքով Տեղապահ Հայրատէրը կը չրջէր Լիբանան, Եգիպտոս, Իրաք, Եթովպիա, Լնդկաստան և այլ վայրեր։ 1951 թ., միաբանակից երկու եղբայրներու հետ կ'այցելէր Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին և ձեռամբ Գէորգ Զ. Կաթողիկոսի Եպիսկոպոս կը ձեռնադրուէր, օծակից ունենալով Մայր Աթոռի այժմու գահակալ նորին Ս. Օմարի և Տ. Տ. Վաղգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը։ Տեղապահութեան վերջին տարիներուն նոր տաղանդներու ենթակուցաւ Ս. Աթոռը, տաղնապ մը՝ որ տեւեց չորս տարի։ 1960 թ. ան ընտրուեցաւ Պատրիարք և պետական հրովարտակ ստանալէ ետք նոյն տարուայ Օգոստոսին գահակալեց որպէս Պատրիարք Ս. Աթոռայ։

Պատրիարքութեան առաջին տարիները բեղուն գործունէութեան շրջան մը եղան Եղիշէ Պատրիարքի համար։ Ամմանի մէջ կառուցուեցան դպրոց և եկեղեցի, ինչ որ փայփայած երազն էր Յորդանանի

հայ գաղութին։ 1963 թ., Պատրիարքի նախաձեռնութեամբ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հովանաւորութեամբ և Հայ Սփիւռքի թեմակալ առաջնորդներու գործուն մասնակցութեամբ ու Կիւլպէնկեան Հաստատութեան և Բարեգործական ազգապարծան Միութեան օժանդակութեամբ սկսան Ս. Յարութեան Տաճարի վերանորոգութեան աշխատանքները, որոնք աւարտեցան 1975 թ. և նոյն տարին, նորոգուած մեր բաժնին նաւակատիքը կատարուեցաւ ձեռամբ Վեհափառ Հայրապետին, զուգահեռաբար Ալեք Մանուկեան ամուրի կառուցած Փառանգաւորաց Վարժարանի նոր շէնքին։

Դրական այս գործերու կարգին դժբախտաբար տխուր դէպքեր ալ պատահեցան։ Դէպքեր՝ որոնք պահ մը շինարարական աշխատանքները կասեցուցին և ստեղծուեցաւ ամուլ շրջան մը։ Սակայն Եղիշէ Պատրիարք մնաց միշտ պատենչի վրայ։ Բարի պատերազմը պատերազմելու կամքը ունէր, բայց Ֆիզիքական պատճառներով կը պակսէր իր մէջ աշխատանքի կորովը։ Այնուհետեւ վերջին շրջաններուն խրախուսեց շինարարական աշխատանքները և դրական կերպով մասնակցեցաւ Բեթղեմիի, Ս. Յարութեան, Ս. Աստուածածնի և Ս. Հրեշտակապետաց տաճարներուն և եկեղեցիներուն նորոգութիւններուն, որոնցմէ ոմանք իրենց աւարտին չեն հասած մինչև այսօր։

Քրիստի պատերազմը պատերազմեցայ, ընթացքը կատարեցի։

Իր կոչումին գիտակից ամէն անձ իր կեանքի երկար ճանապարհին վրայ ընթացք մը ունի կատարելիք։ Մարդիկ կը ջանայ իր նպատակակէտին հասնիլ, ծնողք մը կը փորձէ իր զաւակները լաւ դաստիարակել, Աստուծոյ և իր ժողովուրդին ծառայող կրօնական մը կը նկրտի իր բոլոր կարելիութիւնները ի սպաս դնել վասն փառացն Աստուծոյ և յօգուտ մարդկութեան։

Ընթացք մը յաջողութեամբ կատարելու համար անհրաժեշտ են նուիրում, գիտակցութիւն, խիղախութիւն և այլ առաքելութիւններ։ Հանգուցեալը, օժտուած այդ առաքելութիւններով, իր վաթսու

Շաբաթ օր դաշտար խորի դմէն ամուսնով Մալք
Տաճար իր հանգիստին յետում

տարիներու կրօնական կեանքի ընթացքին առանց ընկրկելու, առանց ետե նախելու յաջողեցաւ և քաղեց զէպի նպատակակէտ։ Եթէ ան տկար անձնաւորութիւն մը ըլլար, կամադուրկ նկարագրի տէր, իր զօնարութիւններու պահերուն կը լքէր ամէն ինչ և կ'ենթարկուէր իրեն վերապահուած տխուր ճակատագրին։

«Հաւատքը պահեցի»։

Ամէն մարդ հաւատք մը ունի։ Իսկ հայ կրօնաւորը նախ ունի հաւատքը քրիստոնէական ուսուցումներուն։ Կը հաւատայ և կը գործադրէ Տիեզերական երեք ժողովներու որոշումներն ու վարդապետութիւնները։ Կը կառչի Եկեղեցւոյ Խորհուրդներուն և ձէսերուն։ Ասոնցմէ զատ կը հաւատայ նաև Հայ Եկեղեցւոյ դերին, աւանդութիւններուն, օրէնքներուն, ազգային նկարագրին և պատմութեան։ Այս երկրորդ մասին քերթ հաւատացող մըն էր Եղիշէ Պատրիարք։ Եթէ չունենար այդ հաւատքը չէր կրնար ներշնչուիլ և գրել «Լուսաւորիչը», «Օտարականը», «Հեթանոսաց Առաքեալը», «Եւրեկը Հայ Գրականութեան մէջ», «Հայաստանեայց Եկեղեցին Երէկ և Այսօր», «Լեւոն Վրայէն», «Լուսամատեան» և այլ գործեր։ Իր գրած քարոզները, վարդապետական չրջանին, մէյմէկ զոհարներ են, որոնց ընթերցումը հիացում կը պատճառէ միայն։

Այս բոլոր գրութիւնները կը հաստատեն որ ան գիտէր ներշնչուիլ ոչ միայն Լուսաւորիչէն, Ներսէսներէն, Սահակներէն, Մեսրոպներէն, Նարեկացիներէն, այլ նաև Ս. Գրական մեծ գէմքերէն, Մովսէսներէն, Դաւիթներէն, Սողոմոններէն, և այս բոլորին առանցքը հանգիստացող Աստուածորդի Յիսուսէն։

«Բարի պատերազմը պատերազմեցայ, ընթացքս կատարեցի, հաւատքը պահեցի» ըսելէ ետք, Առաքեալը իր խօսքը շարունակելով կ'ըսէ.

«Այսուհետեւ կայ ու կը մնայ ինձ արդարութեան պատկը, զոր Տէրը պիտի տայ անոնց որոնք սիրեցին իր յայտնութիւնը»։

Տէր, Քու ծառայիդ՝ Եղիշէ Արքեպս. Տէրաւերանի հոգւոյն ի հանգիստ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարենք այժմ. ընդունէ անոր հոգին Քու երկնային օթեաններուդ մէջ, արժանացուր զինք Քու երանաւէտ տեսութեանդ, վարձատրէ զինք արդարութեան պատկովդ, իսկ միւսիւրէ մեզ և զօրացուր որպէսզի կարենանք շարունակել նուիրական այն գործը որ Դուրեաններ և անոնցմէ վերջ ուրիշներ կատարեցին, պայծառ պահելու համար այս Ս. Աթոռը, դարաւոր այս հաստատութիւնը, ի փառս Աստուծոյ և ի վայելումն ազգիս Հայոց։ Ամէն։

ԳԱԻԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿՈՐՈՒՍՏՆ ԱՆՓՈՒԱՐԻՆԵԼԻ

Վախճանումովը Երուսաղէմի Պատրիարք Եղիշէ Արքեպս. Տէրաւերանի, Հայ ժողովուրդը կորսնցուց զինք բարացուցող ամենէն հարազատ մէկ ծնունդը։

Հայց. Եկեղեցին կորսնցուց ամենէն հեղինակաւոր եկեղեցականը։

Երուսաղէմի Ս. Աթոռը՝ իր արժանաւոր Գահակալը։

Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութիւնը՝ իր լայնախոհ, ողջմիտ և անյիշատակ պետը։

Հայ գրականութիւնը կորսնցուց իր բեղուն գրիչը։

Իսկ ես՝ Հայ եկեղեցական դասուն ամենէն բարեացակամ և մտերմիկ հոգեւորականը, որ ինքնածին ակնածանք և պատկառանք կ'առթէր ինձի։

Եղիշէ Տէրաւերան Պատրիարքի անունը անջնջելի պիտի մնայ Հայ ժողովուրդի, Հայ Եկեղեցւոյ, Հայ Երուսաղէմի Ս. Աթոռին և հայ գրականութեան տարեգրութեանց մէջ։ Ան նրբացած Խրիմեան Հայրիկն էր, որուն յիշատակը օրհնութեամբ պիտի յիշուի միշտ։

ՀՄԱՅԵԱԿ ԵՊՍ. ԻՆԴՈՅԵԱՆ

Փետր. 1 1990, Երուսաղէմ